

TURINYS

ĮVADAS. Antanas Kazimieras Sapiega ir jo 1722–1729 metų dienoraštis	7
WSTĘP. Antoni Kazimierz Sapieha i jego dzienniki z lat 1722–1729	23
INTRODUCTION. Antanas Kazimieras Sapiega and His Diary of 1722–1729	39

DIENORAŠTIS

1722-iejie metai	59
1723-iejie metai	128
1725-iejie metai	131
1726-iejie metai	140
1727-iejie metai	201
1728-iejie metai	281
1729-iejie metai	358
1720–1725 m. sąskaitos	443
Santrumpų sąrašas	453
Asmenvardžių rodyklė	455
Vietovardžių rodyklė	479

TURINYS

ĮVADAS. Antanas Kazimieras Sapiega ir jo 1722–1729 metų dienoraštis	7
WSTĘP. Antoni Kazimierz Sapieha i jego dzienniki z lat 1722–1729	23
INTRODUCTION. Antanas Kazimieras Sapiega and His Diary of 1722–1729	39

DIENORAŠTIS

1722-ieji metai	59
1723-ieji metai	128
1725-ieji metai	131
1726-ieji metai	140
1727-ieji metai	201
1728-ieji metai	281
1729-ieji metai	358
1720–1725 m. sąskaitos	443
Santrumpų sąrašas	453
Asmenvardžių rodyklė	455
Vietovardžių rodyklė	479

Antanas Kazimieras Sapiega ir jo 1722–1729 metų dienoraštis

JOLITA SARCEVIČIENĖ

Tyrinėtojų domėjimasis ne tik garsių valstybės veikėjų, bet ir mažiau reikšmingų asmenų užrašais (dienoraščiais, šeimos kronikomis, *silva rerum*, įvairaus pobūdžio sąskaitų knygomis ar kasdienės veiklos užrašais ir pan.), kuriuos prancūzų mokslininkė Madeleine Foisil įvardijo „dideliu žemynu neaiškiomis ribomis“¹, trunka jau ne vieną dešimtmetį. Egodokumentai², pirmuoju asmeniu parašyti šaltiniai, kuriuose autorius vienu ar kitu aspektu paliečia asmeninį gyvenimą, tapo neatsiejama istorikų dirbtuvių dalimi. Ilgą laiką šiais šaltiniais domėtasi kaip tam tikrų socialinių ar profesinių grupių pasaulėžiūros atspindžiais, fiksavusiais ne individualaus asmens, o visos grupės mentalitetą. Tačiau XX–XXI a. sandūroje egodokumentuose imta ieškoti individo – jo asmenybės, tapatybės, gebėjimo perteikti supantį pasaulį³. Tokie „pasakojimai“ – stulbinantys informacijos įvairovė⁴ ir lengvai įtraukiantys į praeities žmonių kasdienybę – turi daugybę „perskaitymo“ būdų, atsižvelgiant į tyrėjo pasirinkimą, poreikius ir pan.

¹ M. Foisil, *L'écriture du for privé, Histoire de la vie privée*, t. 3: *De la Renaissance aux Lumières*, ed. Ph. Ariès, G. Duby, Paris, 1986, p. 331–369.

² Plačiau apie termino „egodokumentas“ susiformavimą ir sampratą įvairiose Europos šalyse žr. S. Roszak, *Archíwa sarmackiej pamięci. Funkcje i znaczenie rękopiśmiennych ksiąg silva rerum w kulturze Rzeczypospolitej XVIII wieku*, Toruń, 2004, s. 20–21.

³ F.-J. Ruggiu, Introduction, *Au plus près du secret des coeurs? Nouvelles lectures historiques des écrits du for privé*, sous la direction de J.-P. Bardet et F.-J. Ruggiu, Paris, 2005, p. 11; taip pat plg. F.-J. Ruggiu, M. Figeac, L. Sfiligoi, H. Soualhine, Un objet usuel? Marques, signes, signatures sur les manuscrits d'écrits du for privé dans le sud-ouest de la France à l'époque modern, *Les écrits du for privé. Objets matériels, objets édités. Actes du colloque de Limoges 17 et 18 novembre 2005*, sous la direction de M. Cassan, J.-P. Bardet, F.-J. Ruggiu, Limoges, 2007, p. 135–141.

⁴ S. Mouysset, savo studijoje analizavusi šeimos ar net kelių kartų gyvenimą fiksavusius egodokumentus, akcentavo, jog juose paprastai dominuoja ekonominio-ūkinio pobūdžio informacija, neretai susijusi su pirkimu–pardavimu, derliumi, finansiniais įsipareigojimais ir pan. Neretai įamžinami buvo ir su gyvenama vietoje ar regionu susiję įvykiai. Šeimos ir asmeninio gyvenimo detalės pagal dažnumą tik trečioje vietoje. Taigi galima manyti, jog pirmiausia aptariamieji šaltiniai atliko informacinę funkciją ir apsiribodavo lokaliais bendruomenės gyvenimo epizodų fiksavimu. Plačiau žr. S. Mouysset, *Papiers de famille. Introduction à l'étude des livres de raison (France XV–XIX siècles)*, Rennes, 2007, p. 158–163.

Išskirtinę vietą tarp egodokumentų užima dienoraščiai. Nors ikiindustrinės epochos dienoraščiuose autoriai kur kas mažiau (palyginti su rašytais XIX–XX a.) dėmesio skyrė savo vidiniams išgyvenimams ir retai reflektavo santykį su pasauliu, epochos visuomenė juose nušvinta pakankamai ryškiai, kad tokie šaltiniai būtų plačiai naudojami socialinės istorijos tyrimuose⁵. Juose netrūksta parenezės elementų: autoriai – sąmoningai ar ne – formavo savo įvaizdžius siekdami būti pavyzdžiu ateities kartoms, nes jų užrašai galėjo padėti išsaugoti palikuonių atmintyje konkretaus asmens likimą. Šiandien jie suteikia mums galimybę rekonstruoti aptariamojo laikotarpio egzistencijos įvairovę ir turtingumą⁶. Tiesa, tyrinėtojai yra pastebėję, kad daugelis senųjų dienoraščių skurdūs tiek kalbos, tiek autoriaus asmenybės individualumą atskleidžiančios informacijos požiūriu. Tikrai apie XVIII a. 7-ąjį dešimtmetį dienoraščiai tapo savistabos, savianalizės, intymių išgyvenimų išpažinimo vieta, saugoma nuo svetimos akies⁷. Tačiau, nepaisant visų trūkumų – informacijos sporadiškumo, subjektyvumo, analizės ar publikavimo sunkumų – dėl savo „tikroviškumo“ dienoraščiai tebemėgstami ir tyrinėtojų, ir skaitytojų, o išvardyti bent kiek reikšmingesnes tokių šaltinių publikacijas prireiktų atskiro leidinio. Kai kurios yra tapusios „žanro klasika“ – galima paminėti greitraščiu užrašytą veikiausiai tarp amžininkų nepralenktą dydžiu 11 tomų Samuelio Pepyso dienoraštį⁸, ne mažiau populiariūs ne syki perleisti Johno Evelyno⁹ ar Ralpho Josselino dienoraščiai¹⁰, vis naujų leidimų sulaukia ir 7 tomų prancūzo teisininko Edmond'o Jeano François Barbier dienoraštis, kuriame užfiksuotas 1718–1763 m. laikotarpio Liudviko XV valdomos

⁵ H. Kamen, *Early Modern European Society*, London–New York, 2007, p. 223.

⁶ P. Borek, O polskim pamiętnikarstwie doby baroku. Rekonesans, *Z dziejów staropolskiego pamiętnikarstwa. Przekroje i zblizzenia*, red. P. Borek, Kraków, 2012, s. 33–35.

⁷ F.-J. Ruggiu, „O Fortunatos nimium, sua si bona norint, agricolas!“ ou le journal d'un gentilhomme compagnard au début du XVIIIe siècle, *État et société en France aux XVIIe et XVIIIe siècles: Mélanges offerts à Yves Durand*, sous la direction de J.-P. Bardet et al., Paris, 2000, p. 479.

⁸ Pirmųjų keliolikos puslapių publikacijų sulaukęs 1818 m., S. Pepyso dienoraštis ilgai liko neprieinamas skaitytojams ne tik todėl, kad buvo parašytas greitraščiu, kurį reikėjo transkribuoti į anglų kalbą pasitelkus specialų raktą, bet ir dėl jame esančios informacijos apie intymų autoriaus gyvenimą. Išsamus, nekupiūruotas, tinkamai transkribuotas, su papildomais indeksų ir paaiškinimų tomiais leidimas pasirodė tik XX a. II pusėje. *The Diary of Samuel Pepys*, vol. 1–11, ed. W. Matthews, R. Latham, London, 1970–1983.

⁹ Johno Evelyno (1620–1706) dienoraščio, apimančio 1640–1706 m. laikotarpį, dalys pirmą kartą publikuotos 1818 m. Vėliau dienoraštis ne kartą leistas ir 3, ir 4 tomų versijomis, kurios, kaip teigiama, apėmė tik 60 proc. viso šaltinio teksto. Šiuolaikinius reikalavimus atitinkantis išsamus dienoraščio teksto 6 tomų leidimas pasirodė tik 1955. *The Diary of John Evelyn*, ed. E. S. de Beer, vol. 1–6, Oxford University Press, 1959.

¹⁰ *The Diary of Ralph Josselin, 1616–1683*, ed. A. Macfarlane, Oxford, 1991.

1722

K+ M+ B+

1722-ųjų metų kasdienių privačių ir viešųjų reikalų

DIENYNAS

317

JANUARIUS / SAUSIS

- 1 diena. Išleidau jmp Savicką už jkm pulkininko jmp Petro Rosciševskio. Vestuvės vyko Merkinėje.
- 2 diena. Gavau laiškus, kad į Derečiną¹ atvyko iš Romos grįžtantis jmk dominikonų provincijolas Sankovičius², kuris laukia manęs atvykstant į Zelvą³.
- 4 diena. Jmp Rosciševska iš Merkinės išvyko namo. Mano panelės⁴ ją palydėjo.
- 8 diena. Su jm [žmona]⁵ išvykome iš Merkinės į Zelvą.
- 13 diena. Pasiokiau Zelvą.

¹ Derečinas (blrs. *Дэрэчыны*) – kaimas Baltarusijoje, Gardino srityje, Zelvos upės pakrantėje. LDK laikotarpiu buvo privatus miestelis, kuriame pastatytuose rūmuose (iki mūsų dienų neišliko) per ilgus metus Sapiegos sukaupe didelę biblioteką, meno kolekciją bei archyvą. Po 1863 m. sukilimo visos vertybės buvo išgabentos į Peterburgą.

² Romualdas Sankovičius – dominikonų provincijolas, šventinimus priėmė 1696 09 11. Buvo vienas iš A. K. Sapiegos klientų, dažnai keliaudamas į Peterburgą aktyviai dalyvavo Merkinės seniūno byloje su A. Menšikovu dėl Horkų. Manoma, kad yra 1726 m. vykusios Sapiegų kelionės Peterburgą, aprašytos leidinyje *Dyaryusz drogi z Wilna do Peterburga J. W. JMci Pana Sapiehi, Starosty Bobruyskiego, a teraz Felt-Marszałka [...] Woysk Rossyiskich* (s. l., 1726), autorius. – *Metrica Congregationis Mag[ni] Ducatus Lituaniae, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – LMAVB RS), f. 43–3695, l. 114v.

³ Zelva (blrs. *Зэльва*) – miestelis Baltarusijoje, Gardino srityje. Minimasis nuo 1258 m. Sapiegoms atiteko XVII a. I pusėje. Garsėjo jomarkais (vienam iš jų – Šv. Onos, kuris trukdavo mėnesį, jame buvo prekiaujama arkliais – 1721 m. gavo teisę A. K. Sapiega), kurie buvo vieni didžiausių LDK. Čia atvykdavo pirkliai iš visos Europos, o centrinę miestelio aikštę supo užvažiuojamieji namai su 200 parduotuvių.

⁴ Kalbama apie A. K. Sapiegos ir jo žmonos Teresės Rachelės dvare gyvenusias bajoraites (dažniausiai tai buvo didikų klientų, dvariškių, smulkesnių aplinkinių bajorų dukros), kurios pagal įsigalėjusį paprotį buvo ne tik šeimininkės palyda ar jai patarnaudavo, bet ir gaudavo namų ūkio administravimo įgūdžių, o tekėdamos sulaukdavo ir finansinės paramos.

⁵ Teresė Rachelė Vyhovska (1694–1739) – Minsko kašteliono Danieliaus Vyhovskio ir Teresės Druckos-Sokolinskos dukra. Pirmąkart buvo ištekėjusi už Darsūniškio seniūno Karolio Oginskio (1690–1716), šioje santuokoje susilaukė sūnaus Juozapo (1713–1776) ir dukters Antoninos Teresės (po 1713–1773). Nuo 1719 m. – A. K. Sapiegos žmona.